

De kinderen van Jacob Olie, door hem gefotografeerd op de Ouderkerkerdijk. Vlnr: Jan, Willem, Jacob jr. en Aagje

Jacob Olie, panorama van de Binnen Amstel vanaf het Muntplein tot de diamantslijperijen bij het Waterloooplein. Ca. 1863

die daar heerscht was voor ons mensen die nog weinig gezien hadden, onbeschrijfelijk.' En over Huis ten Bosch: 'De indruk die dat maakte was toverachtig. Men staat als het ware voor een ogenblik onthutst. Het genoeglijke dat ons in die twee dagen leidde, laat zich niet beschrijven.'

De architect Leliman, waar Jacob inmiddels werkte, zag zijn euforie en vroeg hem medeoprichter te worden van het genootschap Architectura et Amicitia. Wekelijks hielden de leden lezingen en debatteerden ze over nieuwe ontwikkelingen in de bouwkunst.

Rond die tijd raakte de ontwikkeling van de fotografie, een revolutionaire uitvinding uit Frankrijk, in een stroomversnelling. In 1855 was er voor het eerst een Internationale Tentoonstelling van Photographie en Heliographie in Nederland en die sloeg in als een bom. De wanden van de kunstenaarsociëteit Arti et Amicitiae op het Rokin in Amsterdam waren gevuld met zevenhonderd werken, vooral uit Frankrijk. Ook Jacob zal er zijn ogen hebben uitgekeken. Enige tijd later vertoonde hij aan de leden van Architectura et Amicitia een verzameling gefotografeerde stadsgezichten in stereo van Pieter Oosterhuis. Wat hij er niet bij vertelde, was dat hij zelf ook aan het experimenteren was geslagen, in zijn eigen buurt.

Uit Franse tijdschriften haalde hij recepten voor het maken van emulsies op glasplaten en het ontwikkelen van foto's. Die noteerde hij zorgvuldig in een zakboekje. Op de gemarmerde kaft plakte hij een hartje met het woord 'photographie'. Hij bouwde zelf een vernuftige camera, kocht een lens en sneed zijn eigen glasplaten.

De bewoners van de Zandhoek zagen de jonge timmerman opeens met een houten kist en een driepoot over straat sjouwen. Hij vroeg hun om er zo lang mogelijk bewegingsloos voor te gaan staan. Daarna haalde hij een natte glasplaat die hij had bewerkt met een dunne laag collodium uit het kistje en snelde naar huis. Door die plaat in zijn donkere bedstee te baden in een oplossing van zilvernitraat, maakte hij er vervolgens een afbeelding van die gedetailleerder en scherper

was dan de bewoners ooit eerder hadden gezien.

Vanwege die natte glasplaten was zijn reikwijdte zeer beperkt. Wel kon hij volop experimenteren met het maken van portretten. Van deftig uitgedoste vrouwen uit de buurt – strak ingesnoerd en met enorme hoepelrokken – en mannen in pak met hoge zwarte hoeden op. Allen poseerden ze eindeloos lang voor zijn camera. Alsof het een stilzwijgende afspraak was, keek iedereen even ernstig, er kon werkelijk geen lachje af. Ook stond hij zelf model. Jacob poseerde als huiselijke Zandhoeker met zijn hond op schoot, als timmerman met een pet en klompen, staande op een ladder, en als dandy met een zomerse jas, hoed en shawl. Hij had een wandelstok in de hand en een pijp in de mond.

Steeds verlegde hij zijn grenzen door een vast adressenbestand op te bouwen van familie en vrienden die verspreid over de binnenstad woonden. Daar kon hij uit bovenramen fotograferen en een tijdelijke donkere kamer inrichten. Zo maakte hij unieke beelden.

Met Anneke van Veen, de voormalige conservator fotografie van het Stadsarchief Amsterdam, maakte ik een wandeling langs het grachtenpand Amstel 18. Vanuit het bovenste raam van dit huis waar vrienden van Jacob woonden, maakte hij in 1863 een zeventalig panorama. Het beeld loopt van het Schapenplein met herenhuizen (nu De Munt) langs het Rokin en het logement Rondeel (nu Hotel de L'Europe) tot aan het kinderveeshuis en de diamantslijperijen met rokende schoorstenen op Vlooienburg. Daar staat nu de Stopera.

'Het is het magnum opus van Jacobs oudste stadsfoto's.' Aldus Van Veen, die het panorama per toeval ontdekte toen ze in 1999 een overzichtstentoonstelling maakte van zijn werk en een omvangrijk boek schreef: *Jacob Olie Jbz (1834-1905)*. 'Het moet een bijna wetenschappelijke onderneming zijn geweest. Waarschijnlijk heeft hij een plank gebruikt waarop hij zijn camera kon vastzetten en die uit het bovenraam gehangen. Daarmee kon hij van links naar rechts zwenken. Het was ongelooflijk vernuftig en uniek en ook heel knap dat de foto's naadloos op elkaar aansloten.' >

